

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.90>

УДК 631.115:331.101

О. М. Краснікова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1591-9613>

М. І. Дашівський,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок,

Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-9853-4671>

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

O. Krasnikova,

PhD in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, Poltava State Agrarian University

M. Dashivskyi,

Second (master's) degree student, Poltava State Agrarian University

THE ECONOMIC ESSENCE AND IMPORTANCE OF AN ENTERPRISE CREDITWORTHINESS

В статті розглянуто трактування терміну «кредитоспроможність» з погляду різних дослідників. З'ясовано, що кредитоспроможність є цілісним поняттям, що включає в себе дві важливі складові: це не лише спроможність залучити банківський кредит, але й здатність безперешкодно та своєчасно погашати основну суму боргу та нараховані відсотки відповідно до укладеної кредитної угоди. Визначена економічна сутність та значення кредитоспроможності в діяльності підприємства. Встановлено, що банківські установи використовують рекомендації НБУ для оцінки кредитоспроможності позичальника, але кожен банк додатково враховує індивідуальні особливості клієнта для мінімізації власних ризиків. Доведено, що не тільки банківські установи, але і керівники підприємств, зацікавлені в регулярному моніторингу власної кредитоспроможності для ефективного розподілу фінансових ресурсів, прогнозування грошових потоків та спрямування інвестицій в розвиток.

The article examines the interpretation of the term “creditworthiness” from the point of view of different researchers. It is found that the opinions of scholars differ somewhat in the disclosure of the essence of creditworthiness. The article proves that creditworthiness is a holistic concept that includes two important components: it is not only the ability to attract a bank loan, but also the ability to repay the principal amount of debt and accrued interest in a timely manner in accordance with the loan agreement. The economic essence and significance of creditworthiness in the financial and economic activities of an enterprise are determined. The difference between the concepts of solvency and creditworthiness is clarified. It is established that banking institutions use the NBU recommendations to assess the borrower's creditworthiness, but each bank additionally takes into account the individual characteristics of the client and has additional requirements to minimize its own risks. It is found that, according to the regulations of the central regulator, the effective functioning of the national

creditworthiness assessment system is key to the quality management and minimization of credit risks.

It is found that the normal functioning of the creditworthiness assessment system is impossible without a high-quality arrangement of its structural elements and methodological techniques that allow for a high-quality assessment at all stages of the credit process. It is proved that not only banking institutions, but also business managers are interested in regular monitoring of their own creditworthiness for the efficient allocation of financial resources, forecasting cash flows for uninterrupted and efficient operations, and directing investments in development. It is established that the adequate functioning of the entire system for assessing the borrower's creditworthiness cannot be ensured without a clear structuring of its key components and certain methodological techniques and tools, which are the key to a balanced and harmonious assessment of creditworthiness at all stages of the organization of the credit process in a banking institution.

Ключові слова. *Кредитоспроможність, платоспроможність, позичальник, банківська установа, зобов'язання.*

Keywords. *Creditworthiness, solvency, borrower, banking institution, obligations.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В надзвичайно складних економічних умовах, в яких змушені працювати вітчизняні товаровиробники постає питання підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції. Але не кожне підприємство має достатньо коштів для підвищення ефективності діяльності та розробки нових прибуткових проектів. В такому випадку господарюючі суб'єкти змушені звертатися до кредиторів, а саме до банківських установ. В свою чергу для банків оцінка кредитоспроможності позичальника є однією з ключових складових системи управління ризиками в банківській діяльності, тому вона

має важливе значення для фінансової установи. Від рівня точності, об'єктивності та повноти такого аналізу залежить не лише прийняття рішення про доцільність надання кредиту конкретному позичальнику, але й визначення основних параметрів кредитної угоди – суми фінансування, строку кредитування, процентної ставки.

Для позичальника рівень його кредитоспроможності є вирішальним фактором доступу до зовнішнього фінансування. При недостатньому рівні або негативній оцінці банківські установи можуть відмовити в наданні кредиту, що обмежить можливості для розвитку, розширення діяльності або впровадження нових проєктів.

Для банківської установи оцінка кредитоспроможності має ще вагомніше значення, оскільки виступає запобіжним механізмом проти виникнення кредитного ризику. Це не лише інструмент оцінки окремої угоди, а й стратегічний компонент ефективного управління кредитним портфелем. Відповідальний підхід до аналізу фінансового стану клієнтів дозволяє банку мінімізувати ризики неповернення коштів та уникнути збитків, що можуть мати довгострокові негативні наслідки для його фінансової стабільності. У зв'язку з цим виникає необхідність дослідити категорію терміну «кредитоспроможність» в нормативно-правових та наукових джерелах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кредитоспроможності досліджували такі вчені, як Вдовенко Л. О., Кириченко О., Лагутін В. Д., Капран В. І., Дехтяр Н. А., Бланк І. О., Шеремет А., Вознюк Г., Лахтіонова Л. А., Дем'яненко М. Я. та багато інших дослідників. Дослідження згаданих науковців зосереджені на різних аспектах реалізації процесу оцінювання кредитоспроможності та на розкритті його теоретико-методологічного змісту. Водночас, низка проблемних питань залишається недостатньо опрацьованою. Зокрема, йдеться про відсутність єдиного підходу щодо трактування категорії «кредитоспроможність». Це обумовлює

потребу в подальших ґрунтовних наукових дослідженнях і поглибленому аналітичному опрацюванні зазначеного питання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розкриття сутності терміну «кредитоспроможність» та розкриття її значення у взаємовідносинах між позичальником і банківською установою.

Методичною базою для виконання дослідження стали наукові методи індукції і дедукції, аналізу та синтезу, формалізації й системного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна спричинила руйнівні наслідки для економіки нашої країни. Зруйновані підприємства потребують відновлення. Рушійною силою розвитку підприємництва є цілий комплекс взаємопов'язаних елементів. До них належить вміння своєчасно аналізувати фінансову звітність та швидко приймати рішення щодо інвестування у потенційно прибуткові сфери, що в кінцевому підсумку веде до позитивних фінансових результатів [1].

Оцінка кредитоспроможності має надзвичайно важливе значення для нормального функціонування господарюючого суб'єкта, оскільки вона надає шанс на отримання додаткових фінансових ресурсів, які необхідні підприємству для інвестування в основні та оборотні активи.

Нормативно-правове забезпечення, яке регламентує діяльність банківських установ, не містить чіткого визначення терміну «кредитоспроможність». Наприклад, у «Положенні про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» взагалі відсутнє поняття кредитоспроможності, натомість використовується термін «платоспроможність», який трактується як здатність контрагента (боржника) розраховуватися за всіма своїми зобов'язаннями відповідно до умов договору [2].

В науковій літературі більшість трактувань терміну кредитоспроможність ототожнюється із платоспроможністю. Але необхідно зауважити, що платоспроможність – це лише складова кредитоспроможності.

Наприклад, навіть за умов високої платоспроможності банк може відмовити у кредитуванні через негативну репутацію керівництва підприємства, або його кредитну історію. Неплатоспроможне підприємство може бути визнане кредитоспроможним, адже забезпечення кредиту має вирішальне значення для оцінки його здатності повернути свій борг.

Для банківської установи недостатньо, щоб позичальник був лише платоспроможним, тобто здатним покрити борги своїми активами. Найбільш важливим фактором для прийняття рішень є його кредитоспроможність, тобто реальна можливість погасити свої зобов'язання перед банком саме грошовими коштами. Ця відмінність робить поняття кредитоспроможності ключовим для характеристики спроможності позичальника розрахуватися.

Таким чином, кредитоспроможність охоплює не лише фінансовий стан, а й якісні, репутаційні, соціальні аспекти, які можуть вплинути на кінцеве рішення банку.

Звертаючись до праць науковців, які досліджували термін кредитоспроможність, можна побачити відсутність єдності трактувань. Більшість наукових визначень не мають однозначного трактування, кредитоспроможність не стала виключенням.

В посібнику «Фінансовий менеджмент банку» автора Примостка Л. О., кредитоспроможність трактується як спроможність господарюючого суб'єкта в повному обсязі та в обумовлені терміни виконати свої зобов'язання згідно кредної угоди [3]. Подібне визначення в своїх працях надають Білик М. Д. та Притуляк Н. М. Їхня думка полягає в тому, що кредитоспроможність – це здатність клієнта розрахуватися із своїми боргами в повному обсязі та у визначений за кредитною угодою строк [4]. Галасюк В. трохи розширює це поняття доповненням, що позичальник повинен розрахуватися із своїми боргами грошовими коштами, отриманими в результаті звичайної діяльності [5]. Гідулян А. в своїй роботі дає наступне визначення терміну «кредитоспроможність» - це системна оцінка банком існуючих реальних

можливостей погашення наданої ним позики [6]. В цьому визначенні не враховується позичальник як ключовий суб'єкт в даному процесі.

Досить цікавим є трактування відомого науковця Бланка І. О., який зазначає, що кредитоспроможність – комплекс характеристик, які визначають здатність підприємства отримувати кредитні ресурси та своєчасно й у повному обсязі виконувати зобов'язання щодо їх повернення [7].

На думку Лагутіна В. Д., Загороднього А. Г, кредитоспроможність слід розглядати крізь призму наявності у позичальника відповідних передумов для отримання кредиту та його своєчасного погашення [8, 9]. Низка інших дослідників висловлює позицію, що кредитоспроможність не можна ототожнювати з фінансово-господарським станом підприємства, оскільки вона не є виключно економічною характеристикою. Згідно з цим підходом, кредитоспроможність слід розуміти як здатність забезпечити повернення кредиту саме за рахунок грошових коштів, тоді як матеріальні ресурси не можуть слугувати її джерелом у повному значенні цього терміну.

За теорією М. Бунге, яку він розкрив в своїй роботі «Теорія кредиту», написаної в далекому 1852 р., кредитоспроможність пов'язана з нерухомістю капіталу, та як вважав автор, є гарантією повернення боргу вкладання коштів у нерухомість [10]. Таким чином кредитоспроможність означає, що позичальник може і буде погашати свої борги, підтверджуючи тим самим довіру, надану йому.

Але, необхідно ще раз зазначити, для банківської установи важливо, щоб підприємство було не лише платоспроможним, але й кредитоспроможним, враховуючи той факт, що боргові зобов'язання перед банківською установою повинні погашатися тільки грошовими коштами.

Підсумовуючи вищезазначені твердження, можна зробити висновок, що кредитоспроможність варто розглядати як здатність позичальника в повному обсязі погасити свої кредитні зобов'язання виключно грошовими коштами в терміни, які зазначені в кредитній угоді.

Основними індикаторами при прийнятті рішення щодо кредиту слугують фінансові показники, які застосовуються при аналізі фінансового стану позичальника і які розраховуються на основі фінансової звітності. На основі цих показників можна зробити висновок про спроможність позичальника виконати свої боргові зобов'язання та спрогнозувати таку здатність на період користування майбутньою позикою.

Крім того, для того щоб оцінити, наскільки надійним є позичальник, банки звертають увагу на наступні аспекти:

- фінансова стабільність. Позичальник повинен мати достатньо власних коштів – щонайменше половину від загальних витрат. Це демонструє його фінансову стійкість;

- ділова репутація. Оцінюється добропорядність та професіоналізм керівництва, дотримання етичних норм у бізнесі, а також дисципліна у виконанні договорів та платежів;

- позиції на ринку продукції (послуг). Аналізується конкурентоспроможність продукції чи послуг позичальника, стабільність попиту на них, обсяги експорту, а також чутливість до сезонних коливань;

- внутрішній потенціал та розвиток. Важливо розуміти перспективи розвитку самого позичальника, його здатність залучати фінансування та інвестиції для подальшого розвитку.

Отримані показники, які застосовуються при оцінюванні рівня кредитоспроможності можуть зацікавити не лише банківські установи, але і партнерів, інвесторів, співзасновників, учасників фондового ринку. На основі цього вони можуть ухвалювати рішення про видачу кредиту, формувати умови позики, встановлювати її розмір та узгоджувати інші аспекти співробітництва з підприємством.

Таким чином, кредитоспроможність варто розглядати як багатогранне поняття. Вона базується на діловій репутації та фінансовому здоров'ї підприємства, сигналізуючи про його готовність отримати кредитні ресурси

та здатність в повній мірі виконувати свої кредитні зобов'язання за укладеним кредитним договором.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Відтак, кредитоспроможність позичальника виступає ключовим критерієм у процесі формування кредитних відносин між кредитором та клієнтом. Оцінка кредитоспроможності, що здійснюється комерційними банками щодо кожного позичальника, є вирішальною передумовою для підписання кредитної угоди та дає можливість ідентифікувати чинники, які можуть призвести до непогашення позики.

Вважаємо, що необхідно покращити національні стандарти оцінки кредитоспроможності позичальників. Зокрема, пропонуємо включити наведене вище тлумачення кредитоспроможності до Положення НБУ «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями».

Також, звертає увагу той факт, що досі не існує методики оцінки кредитоспроможності саме аграрних підприємств, що може бути предметом подальших досліджень авторів. Проблеми із забезпеченням кредитами сільськогосподарських підприємств багато в чому пов'язані з тим, що при їхньому кредитуванні та оцінці кредитоспроможності не враховується специфіка аграрного сектору. Оскільки на фінансовий стан підприємств агропромислового комплексу має вплив багато факторів, такі як погодні умови, сезонність виробництва, нестача власних фінансових ресурсів, для банківських установ вони є ненадійними партнерами. Додатковою перешкодою є нестабільна державна підтримка, слабкий розвиток кредитування з боку інших фінансових структур та загальне погіршення фінансового стану цих підприємств, що сукупно негативно позначається на їхній здатності отримувати позики.

Література

1. Краснікова О. М., Тітов Р. Ю., Матвієнко А. О. Аналіз фінансового стану як головний фактор забезпечення платоспроможності аграрних підприємств. *Науково-виробничий журнал «Бізнес- навігатор»*, вип. 2(72). 2023. С. 122-125. URL: <http://www.business-navigator.ks.ua/2023/72-2023>
2. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. Постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351 (з наступ. змін. та доповн.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>
3. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент банку: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 280 с.
4. Казак О. О., Дворецький Д. Ю. Сутність кредитоспроможності позичальника та організаційні засади її аналізу на прикладі «Креді Агріколь Банк». *Ефективна економіка*. 2021. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/109.pdf
5. Галасюк В. Оцінка кредитоспроможності позичальників: що оцінюємо? *Вісник Національного банку України*. 2007. № 5. С. 54-56.
6. Гідулян А. Поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників. *Вісник НБУ*. 2012. № 1. С. 53.
7. Бланк И. А. Словарь - справочник финансового менеджера. Київ : “Ника-Центр”. 1998. 480 с.
8. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посіб. Київ : Знання, КОО, 2000. 215 с.
9. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. Львів: ДУ Львівська політехніка, 2002. 116 с.
10. Рудченко І. В. Кредитоспроможність позичальників як критерій формування кредитних відносин. *Держава та регіони*. 2008. № 5. С.162-166.

References

1. Krasnikova, O.M. Titov, R.Yu. and Matvienko, A.O. (2023), “Analysis of the financial condition as the main factor in ensuring the solvency of agricultural enterprises”, *Biznes-navihator*, vol. 2 (72), pp. 122-125, available at: <http://www.business-navigator.ks.ua/2023/72-2023> (Accessed 12 June 2025).
2. Board of the National Bank of Ukraine (2016), Resolution “Regulations on determining the amount of credit risk by banks of Ukraine for active banking operations”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text> (Accessed 12 June 2025).
3. Prymostka, L.O. (2004), *Finansovyi menedzhment banku: navch. posib* [Financial management of the bank: textbook], KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Vyhovsky, V.G. (2013). “Determination of creditworthiness in economic literature”, Evaluation of approaches. Bulletin of ZHTU. Series: Economic Sciences, vol. 2 (64), pp. 206-212.
5. Halasiuk, V. (2007), “Assessing the creditworthiness of borrowers: what do we assess?”, *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, vol. 5, pp. 54-56.
6. Hidulian, A. (2012), “Improving the methodology for assessing the creditworthiness of borrowers”, *Visnyk NBU*, vol. 1, p. 53.
7. Blank, I.A. (1998), *Glossary - directory of financial manager* [Glossary - a directory of financial managers], Nyka-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
8. Lahutin, V.D. (2000), *Kredytuvannia: teoriia i praktyka: navch. posib*. [Lending: theory and practice: textbook], Znannia KOO, Kyiv, Ukraine.
9. Zahorodnii, A.H. Vozniuk, H.L. and Smovzhenko, T.S. (2002), *Finansovyi slovnyk* [Financial dictionary], DU Lvivska politekhnika, Lviv, Ukraine.
10. Rudchenko, I.V. (2008), “Borrowers' creditworthiness as a criterion for forming credit relationships”, *Derzhava ta rehiony*, vol. 5, pp. 162-166.

Стаття надійшла до редакції 26.06.2025 р.